

Jaargang 11 - nummer 2 - april 2023

Gezamenlijke
uitgave KNNV

en IVN in Noord
West Overijssel

ivn natuur
educatie

KNNV

vereniging
voor veldbiologie

AGENDA KNNV en IVN

De vogelgroep IVN houdt in de maanden september t/m april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand in 't Hoogthij, Oldemarktseweg 117, Steenwijkerwold. In mei en juni wordt er een excursie voor de groep georganiseerd.

De insectenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december en januari) haar avonden op elke eerste maandag van de maand in de Grote kerk, Kerkstraat, te Steenwijk.

De plantenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december en januari) haar avonden op elke eerste woensdag van de maand in de Grote kerk, Kerkstraat te Steenwijk. In de maanden mei en juni worden er inventarisaties uitgevoerd.

De geologiegroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand (tenzij anders vermeld) in De Meenthe, Stationsplein 1 te Steenwijk. Jaarlijks wordt een werkgroep excursie gehouden. Op de webpagina van de KNNV afdeling is het actuele programma vermeld.

De gezamenlijke lezingen van KNNV en IVN worden in de maanden oktober tot en met maart (februari in combinatie met de KNNV ledenvergadering) gehouden op de derde maandag van de maand in de Zuidwester, Gasthuislaan 84 te Steenwijk.

Agenda 2e kwartaal 2023

april

27 Vogelzang excursie de Eese

29 Vogel excursie Gaasterland

mei

5 Nachtegalen excursie Woldlakebos

13 Vogelzang excursie park Rams Woerthe

20 Insecten excursie Blesdijkerheide

27 Fiets excursie Weerribben

juni

3 Vogel excursie Beulakerpolder

11 Sloopjesdag Buitencentrum Weerribben

17 Natuurwandeling Duursche Waarden

juli

2 Libellen excursie Staphorsterbos

Groep wilde zwanen - foto Philip Friskorn, zie pagina 23

Bij de voorplaat

Bladcellen kraggestaartjesmos - foto Geert van Wirdum

Op de cover presenteren we een unieke foto: een microscopische opname van de bladcellen van het zeer zeldzame kraggestaartjesmos. De foto is gemaakt door ons KNNV-lid Geert van Wirdum, die in 1970 dit bijzonder bosje (her)ontdekte in De Wieden. Het bepalende kenmerk van kraggestaartjesmos zijn de zogenaamde papillen die zich in de bovenhoek van elke bladcel bevinden, aan de kant van de bladtop. Op de foto is dit duidelijk zichtbaar. Het boeiende aan dit soort zeer zeldzame mosjes is niet alleen dat ze van een subtiele schoonheid zijn, maar ook dat ze onlosmakelijk verbonden zijn met de bijzondere milieuomstandigheden in een gebied als De Weerribben en De Wieden. Vandaar dat de redactie heeft gekozen voor een uitgebreid, deskundig en diepgaand artikel over het kraggestaartjesmos.

COLOFON

“Koppel”, jaargang 11, nummer 2, tweede kwartaal 2023

Natuurtijdschrift “Koppel” is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN.

Redactie: Robert Rubertus, Rolf Kranenburg, Emile de Leeuw

Vormgever: Dirk Koopmans

Drukwerk: drukkerij Bijzonderdruk te Steenwijk

Belangrijke informatie voor het aanleveren van kopij:

- graag op A4 formaat, via de mail en als platte tekst (zonder opmaak).

- geen pdf bestand, foto's in een apart bestand en met een formaat van minimaal 1.5 MB

Het volgende nummer verschijnt per 1 juli 2023

Kopij hiervoor graag vóór 1 juni 2023.

Redactieadres: E-mail redactiekoppel@gmail.com

INHOUD

Agenda	2	Resultaten weidevogelbeschermingsgebied	
Bij de voorplaat	3	Noordwesthoek 2022a	13
Colofon	3	Een eik met aardappelziekte	17
Inhoud	3	Eekhoorn	21
Van de redactie	4	De Wilde zwaan, een elegante schoonheid ..	23
Uit de besturen	4	Bijzondere waarnemingen	26
Verknipte koninginnen	5	Excursies en lezingen	28
Zeer zeldzaam kraggestaartjesmos		Besturen	34
in De Wieden algemeen	6	Werkgroepen KNNV en IVN	35
Meer dan 40 jaar kerkuilenbescherming	11		

V.l.n.r. Emile de Leeuw,
Robert Rubertus
en Rolf Kranenburg

Van de redactie

Het voorjaar en de zomer zijn in aantocht, vandaar dat er in Koppel veel aandacht is voor een prachtig gevarieerd aanbod aan excursies. Ook hebben we geprobeerd een verscheidenheid aan onderwerpen aan te bieden in de diverse artikelen. De redactie heeft hierin wat te kiezen: we hebben de luxe van een goed aanbod van kopij en beeldmateriaal. We heb-

ben het geluk dat we in een bijzonder gebied wonen en leven. Bovendien hebben we het geluk dat veel leden bereid zijn om daarover te schrijven. Hartelijk dank daarvoor. We hopen dat u veel plezier beleeft aan dit aprilnummer.

Uit de besturen

De KNNV afdeling hield op 16 februari de jaarlijkse Algemene ledenvergadering. Een van de belangrijkste bespreekpunten, naast het financieel overzicht 2022 en de begroting voor 2023, was de wens van de zittende bestuursleden om tot uitbreiding van het bestuur te komen. Deze wens is mede ingegeven door het feit dat meerdere taken nu op te weinig schouders rusten. Al enige jaren wordt gezocht naar een tweetal (of twee koppels) leden, die de coördinatie van de excursies en van de lezingen op zich willen nemen. Deze beide taken kunnen overigens ook los van een bestuursfunctie worden vervuld. Het excursieprogramma wordt altijd in samenwerking met de IVN afdeling opgesteld, waarbij de contacten met de pers voor aankondigingen mede namens de KNNV ook door het IVN worden onderhouden. Ernstiger is dat onze penningmeester om gezondheidsredenen zijn taken neer heeft moeten leggen. Dus ook voor het penningmeesterschap wordt al dan niet in combinatie met de ledenadministratie een opvolger gezocht. Het past op deze plaats om Kees de Wilde te bedanken voor de jaren dat hij het penningmeesterschap vervulde.

Dit tezamen betekent dat we ons ernstige zorgen maken over het goed uitvoeren van de taken, die bij een behoorlijk bestuur horen. We houden het schip drijvende, maar ruimte voor

extra activiteiten is er op deze manier niet. De redactie van Koppel heeft in het vorige nummer een oproep gedaan voor een vormgever voor het blad. Dirk Koopmans heeft deze functie een aantal jaren vervuld en Koppel is door een goede redactie en vormgeving uitgegroeid tot een zeer leeswaardig tijdschrift. Het wordt misschien eentonig, maar ook voor deze taak is nog geen opvolger gevonden.

We roepen alle leden op om eens serieus te overwegen om voor een aantal jaren een van de genoemde taken of een bestuursfunctie te vervullen. U weet welke kennis en vaardigheden u in huis heeft om een van de genoemde taken te vervullen. Laat het ons weten!

Maar er is ook goed nieuws. Het excursieprogramma voor het tweede kwartaal is rond. De werkgroepen zijn actief aan het nieuwe jaar begonnen en de lente en zomer lokken ons naar buiten. Laten we samen genieten van al het moois dat de natuur ons te bieden heeft.

IVN NatuurGidsenOpleiding: Samen met IVN Westerveld zijn we in januari met 30 cursisten van start gegaan. De eerste drie theorieavonden zijn geweest alsmede drie verdiepingsexcursies. Vele donderdagavonden en excursieochtenden zullen nog volgen. Aangezien de cursisten ook stages moeten lopen om de afdelingen te leren kennen werd er op 9 februa-

ri een stagemarkt georganiseerd. Daar presenterden alle werkgroepen van beide afdelingen zich om cursisten te “strikken” om een stage te komen lopen. Zowel de cursisten als het OpleidingsTeam waren zeer onder de indruk van alle inspanningen van de werkgroepen om zich te presenteren. Dat werd zeer gewaardeerd. In april zal er een Infomarkt gehouden worden voor alle leden van onze KNNV en IVN afdelingen die in de laatste tijd lid zijn geworden. De leden die het betreft krijgen een uitnodiging met de details. Het wordt een interessante middag met activiteiten, presentaties van de werkgroepen, etc. De middag wordt afgesloten met

een excursie. De Infomarkt zal gehouden worden bij het Tuk’s Theehuis (aanvang 13:00 uur). Vermeldenswaard is ook dat de IVN website volledig is vernieuwd en onze afdelingswebsite dus ook. Grote delen van de oude website zijn automatisch overgezet, maar aan een update van de inhoud en presentatie wordt nog gewerkt. Ga er eens kijken, zouden wij zeggen! Ook is een start gemaakt met de eerste excursie van het jaar. Op 11 februari nam Piet Hein Klip wel veertig deelnemers mee in Park Rams Woerthe te Steenwijk om winterkenmerken van bomen en struiken te ontdekken. Een verslag van de excursie zal op de IVN website worden gepubliceerd.

Verknipte koninginnen een onverwachte wending!

Dat Els en ik op twee verschillende plaatsen langs een pad in het Ballastplaatbos, Lauwersmeer, tientallen mierenkoninginnen aantreffen, waarvan het achterlijf ontbrak, werd door ons toegeschreven aan sloopwerk door wespen. Alhoewel wij ons met deze verklaring niet zo gelukkig voelden, was er geen aanvaardbaar alternatief. Libellen kwamen door hun eetgedrag volgens ons niet in aanmerking, een opvatting, die door andere libellen kenners werd gedeeld. En daarmee zaten wij op een verkeerd spoor. Op verschillende sites op internet is te zien, hoe zwermen heidelibellen vliegende mieren tijdens hun bruidsvlucht vangen. Er is zelfs een opname van een heidelibel, die zittend het achterlijf van een mierenkoningin opeet, en daarna bij het borststuk aangekomen de rest verliest. Vlak na het schrijven van ons stukje over de verknipte koninginnen bleek, dat Weia Reinbout van de Vlinderstichting foto’s had genomen van een heidelibel, die hetzelfde overkwam met een schorpioenmier. Wij

Tekst: Ben Prins

Steenrode heidelibel
Sympetrum vulgatum man
tuin Vijverlaan Uffelte

moeten dus onze eerdere verklaring herzien. Wij gaan er nu van uit, dat er op verschillende plaatsen langs het pad honderden koninginnen van de gewone steekmier het luchtruim hebben gekozen om deel te nemen aan de gezamenlijke bruidsvlucht. Langs het bospad hebben een paar heidelibellen vanaf hun vaste uitzichtpunt met een korte aanval één voor één de langzaam opstijgende mierenkoninginnen gepakt, en zijn daarna met hun prooi weer teruggekeerd naar hun zitplaats. Mieren, die de libel aan de zij- of voorkant beet had, werden volledig opgegeten. Maar bij koninginnen, die de libel bij hun achterlijf pakte, brak het lichaam vlak achter het borststuk af en kwam de nog levende mier zonder achterlijf

onder de zitplaats van de heidelibel terecht, samen met de andere koninginnen, die op dezelfde wijze waren aangevreten. Dit verklaart bovendien, waarom tientallen verknipte koninginnen op twee vrij ver uit elkaar gelegen plaatsen voorkwamen. Boven die plaatsen

had een heidelibel zittend op z'n uitzichtpost aan de lopende band met z'n sterke kaken vele mierenkoninginnen verknipt.

Els en Ben Prins, Uffelte
E-mail: ecprins@hetnet.nl

Zeer zeldzaam kraggestaartjesmos in De Wieden algemeen

tekst: Robert Rubertus
en Geert van Wirdum
foto's: Geert van Wirdum

In Nationaal Park Weerribben-Wieden is het zeer zeldzame kraggestaartjesmos ontdekt. Dat meldden op 26 januari 2023 meldden vele media, van Telegraaf tot Natuurmonumenten, van RTVOost tot Nu.nl. Ook in het programma Vroege Vogels is zowel op radio als televisie

een uitzending geweest over kraggestaartjesmos in De Wieden, zeer de moeite waard om te beluisteren en te bekijken.

Uw redacteur gaat in dit artikel dieper in op het onderzoek naar deze mossensoort, puttend uit een publicatie door Floris van Rhijn

en Thijs Damen in Buxbaumiella, het tijdschrift van de werkgroep mossen en korstmossen van de KNNV(BLWG). In een naschrift gaat ons lid Geert van Wirdum, die kraggestaartjesmos in 1970 in De Wieden vond en later ook nog stuitte op een al in 1951 gepubliceerde vegetatieopname waarin de soort vermeld wordt, nog op enkele aangehaalde kwesties in. In mijn weergave van het artikel van Van Rhijn en Damen heb ik daar met enkele kleine afwijkingen van hun tekst rekening mee gehouden.

Kraggestaartjesmos, *Philonotis marchica*, is in Nederland met slechts enkele groeiplaatsen één van de zeldzaamste mossoorten. Ook in de rest van Europa is het zeer zeldzaam. De mosplantjes hebben felgroen gekleurde spitse lancetvormige blaadjes aan een goed zichtbare rode stengel. Ze groeien in polletjes of flinke zoden. Om de soort met zekerheid vast

te stellen is microscopisch onderzoek van de cellen in de blaadjes noodzakelijk. Sporenkapsels worden in Nederland niet gevormd, voortplanting verloopt vegetatief (ongeslachtelijk) via broedknoppen, die los kunnen raken en elders uitgroeien.

Kraggestaartjesmos groeit in basenrijke, voedselarme milieus onder andere op veengronden en in gebieden met kwel. Concreet kunnen dit waterkanten zijn langs vaarwegen met schoon oppervlaktewater en trilverenen. In Nederland waren, afgezien van twee rond 1850 gedane vondsten, tot nu toe slechts een paar vondsten bekend: in De Wieden zijn in 1949, 1970-1974, de jaren 1990 en in 2006 enkele groeiplaatsen gevonden, in 2015-2018 in Twente en de Achterhoek in natuurontwikkelingsterreinen.

In drie velddagen hebben Floris van Rhijn en Thijs Damen, nadat ze het mos ontdekt hadden tijdens karteringswerk in De Wieden, vier deelgebieden, die hen voor deze soort het meest kansrijk leken, onderzocht: één in de Weerribben en drie in De Wieden. In deze gebieden werden de watergangen afgevaaren en de oevers onderzocht. Ook was er speciale aandacht voor trilverenpercelen. De groeiplaatsen werden vastgelegd in hokken van 100 x 100 meter. Voor elk hok werd vastgelegd hoeveel kraggestaartjesmosplantjes er groeien, variërend van 0, klasse 1 (1-3 individuen), klasse 2 (3-10), 3 (10-100), 4 (100-5000) en 5 (>5000). In de Weerribben werden 92 hectometerhokken onderzocht en in geen van die hokken werd kraggestaartjesmos gevonden. In De Wieden werd in 92 van de 174 onderzochte hokken wél kraggestaartjesmos gevonden. Aan de waterkanten van Hoosjesgracht, Brouwersgaten en Paasloërvaart is kraggestaartjesmos zelfs een van de algemenere soorten tussen andere soorten mos. Ook maken vele dichte zoden de indruk dat ze vitaal en soms ook oud zijn.

Ten zuidoosten van het Bovenwilde is een perceel ontdekt van wel duizend(!) vierkante meters vegetatievormend kraggestaartjesmos in droogstaande rietvegetatie in een geschraapt petgat met een dunne organische bodem op zand.

*Kraggestaartjesmos
herbariummateriaal 1970
Geert van Wirdum*

In zowel De Weerribben als De Wieden is het water van zodanig goede kwaliteit dat je zou denken dat kraggestaartjesmos er bijna overal wel kan voorkomen. Toch ontbreekt de soort in de Weerribben, al is niet uit te sluiten dat er onontdekte groeiplaatsen zijn. Een mogelijke verklaring kan zijn dat de bodems van Weerribben en Wieden verschillen. In De Wieden komen leemrijke zand en kleiafzettingen meer aan de oppervlakte en dat lijkt gunstig te zijn, maar dat gaat toch voor de vindplaatsen van 1970-'74 niet op: de minerale ondergrond zit daar ca. 2 meter diep.

Dat de soort veel voorkomt langs waterwegen kan verklaard worden uit de manier van voortplanten van kraggestaartjesmos. De veel voorkomende broedknoppen komen in groten getale vrij bij (lichte) golfslag en kunnen drijvend elders langs de waterkant nieuwe polletjes en zoden vormen. Dit verklaart ook het vele voorkomen langs de waterkant. Trilvenen zijn door deze manier van voortplanten thans waarschijnlijk moeilijk meer te bereiken en dat zou het sporadische voorkomen op land kunnen verklaren.

Aangezien kraggestaartjesmos in de rest van Europa zeer zeldzaam is, lijkt De Wieden internationaal gezien een belangrijke hotspot. Omdat maar een klein deel van het hele gebied is onderzocht, zal het werkelijke aantal groeiplaatsen nog veel groter kunnen zijn, al zijn wel juist die gebiedsdelen onderzocht, waar de onderzoekers de kans op het voorkomen het grootst achtten. De onderzoekers weten niet hoe de ontwikkeling van het voorkomen in het gebied is geweest. Mogelijk is de soort vroeger over het hoofd gezien, maar het is ook mogelijk dat de sterk verbeterde waterkwaliteit van de laatste tien jaar heeft gezorgd voor een grote toename van het aantal groeiplaatsen. Dit lijkt Geert van Wirdum echter geen van beide erg waarschijnlijk. We begrijpen de ecologie van dit mos kennelijk nog onvoldoende en zijn vreselijk benieuwd wat de toekomst zal brengen! Het is in ieder geval interessant om in Giethoorn een bootje te huren en via het Bovenwilde de Brouwersgaten in te varen om langs de oevers dit zeldzame en fraaie mos te bekijken.

Literatuur:

Rhijn, F.H. van & T. Damen (2023) Het voorkomen van *Philonotis marchica* in Nationaal Park Wieden-Weerribben. *Buxbaumia* **126**: 1-14

Naschrift van Geert van Wirdum, lid van de BLWG (Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de KNNV) en van onze afdeling, die kraggestaartjesmos al in 1970 in De Wieden (her)ontdekte.

Robert brengt een bijzonder interessante mosvondst onder de aandacht. Vooral bijzonder, omdat de huidige standplaats (vaartkanten) zo anders is dan de standplaats (trilvenen), waar de soort eerder in De Wieden gevonden werd. Omdat destijds meestal met punters en roeiboten geboomd en geroeid werd, zodat de onderzoekers een goed beeld van de oevervegetatie kregen, verwacht ik niet dat een veelvuldig voorkomen langs oevers vroeger over het hoofd gezien zou zijn. Er is dus echt iets veranderd. Evenmin is er reden om te veronderstellen dat vóór 1970 de waterkwaliteit langs die oevers "slechter" zou zijn geweest dan nu, terwijl destijds water uit het zuidelijk deel van De Wieden ook De Weerribben nog gemakkelijker kon bereiken dan nu het geval is. Er werd namelijk indertijd bij de Beukerssluis water ingelaten in de boezem van het waterschap Vollenhove. Vanwege verslechtering van de waterkwaliteit heeft men de inlaat een aantal keren verplaatst, wat ertoe geleid heeft in 1997 de huidige inlaat bij het uitlaatgemaal Stroink in te stellen. Sindsdien wordt dus niet meer vanuit een inlaatpunt aan één van de uiterste einden "getrokken", maar beweegt het als het ware heen en weer. Ook zaden, sporen, levende organismen of delen daarvan, die zich elders weer kunnen vestigen, worden nu dus niet zo gemakkelijk meer met water door het hele gebied verspreid.

Ondertussen weten we maar weinig af van de eisen die verschillende zeldzame soorten, waaronder dit kraggestaartjesmos, aan hun omgeving stellen. Dat is ook moeilijk te onderzoeken, juist omdat het zeldzame soorten zijn. Waar we op af kunnen gaan, zijn andere soor-

ten, waarmee de te onderzoeken soort vaak samen voorkomt, en waarvan we misschien wat meer weten. Van Rhijn en Damen hebben daartoe ook vegetatieopnamen in hun artikel gepubliceerd en ik heb die vergeleken met de opnamen die ik zelf en Geert Raeymaekers in 1970 en 1974 gemaakt hebben, zowel als met de gepubliceerde vegetatieopname van De Wit uit 1949. Bovendien heb ik enkele wateranalyses uit mijn onderzoek van destijds, die vergeleken zouden kunnen worden met de huidige waterkwaliteit in De Wieden en De Weerribben, iets waar ik nog niet aan toegekomen ben. Ik kan al wel opmerken dat in de omgeving waar kraggestaartjesmos het meest voorkomt, en ook een ander mos dat, zonder veel grond, vaak als kweltrilveenmos wordt beschouwd, geel schorpioenmos, de waterkwaliteit duidelijk anders is dan elders in het gebied. Verder zijn er natuurlijk nog gegevens uit “de literatuur”. Ik heb, naar aanleiding van hun artikel, met Van Rijn en Damen contact gezocht om het hier eens nader over te hebben en ook een reactie op hun artikel in Buxbaumiella te schrijven. Het gaat te ver daar nu, vooruitlopend op een zorgvuldige vergelijking en overleg, al erg veel over te zeggen, maar een paar opmerkingen wil ik er wel over kwijt.

Allereerst de vondsten en de literatuur: de oude vondsten uit Nederland komen, wat De Wieden betreft, uit trilveen. Touw & Rubers (1989), ook aangehaald door Van Rhijn & Damen, schrijven: trilveen met sterke kwel. Meestal wordt Raeymaekers (1974) als vinder vermeld. Dat is een onzorgvuldige interpretatie van het feit dat Raeymaekers, die beter dan ik wist hoe zeldzaam dit mos was, in 1974 in overleg met mij opnieuw materiaal van mijn vindplaats van 1970 verzamelde en aan het Rijksherbarium opstuurde.

Dan nog eens over die kwel: wat de kwel betreft is de aanhaling uit Touw & Rubers de aloude, en nog steeds hier en daar heersende, opvatting over de standplaats van verscheidene zeldzame mossen van het trilveen. Ik heb als student van S. Segal in 1969-1970 geprobeerd onderzoek te doen naar het antwoord op de vraag waaróm kwel dan wel zo belangrijk zou

zijn, of dat met het temperatuurregime, met de chemie van het water of met het waterregime zelf te maken zou hebben. Ik heb in dat onderzoek sterke aanwijzingen gevonden dat er in de bedoelde trilvenen met deze mossen helemaal geen kwel was, maar veeleer wegzijging en ik heb metingen bedacht, waarmee dat nader onderzocht kon worden. Vervolgens verkreeg ik een beurs van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO) om zulk onderzoek te gaan doen en daar een proefschrift over te schrijven. Dat is lang uitgelopen, enerzijds doordat ik al na anderhalf jaar de kans kreeg en greep een mooie betrekking bij het toenmalige Rijksinstituut voor Natuurbeheer te aanvaarden, anderzijds doordat ik nu eenmaal niet

zo doortastend ben en de meest vooraanstaande natuurbeschermingsecologen niets van mijn bevindingen over de kwel wilden weten. Toch kwam dat profeschrift gereed en heb ik het in 1991 met succes verdedigd. Daarin heb ik voor enkele trilveren, zo goed en zo kwaad als dat gaat, bewezen en voor het gebied als geheel waarschijnlijk gemaakt dat er juist sprake was van een flinke neerwaartse beweging, wegzijging dus. Die opvatting is sindsdien in hydrologisch onderzoek en modelberekeningen wel bevestigd en in enkele gevallen zelfs waar gebleken door extreme verdroging na afsluiting van toegangen voor “vervuild boezemwater”. De al genoemde Geert Raeymaekers heeft dit samen met mij en met twee Wageningse studenten die in het kader van hun hydrologiestudie bij mij stage liepen ook voor het trilveren met het kraggestaartjesmos beschreven. Het is dus vreemd dat de door mij zeer gerespecteerde Touw & Rubers, die ik uit de BLWG kende en met wie ik over mijn vondst gesproken had, zoveel later nog volhielden dat het een trilveren met sterke kwel betrof. Een nog mild beeld van de tegenstellingen rond dit probleem kun je krijgen uit het boek *Ontdek N.W.-Overijssel (IVN-VARA, 1981, p.75-79)*, voor de auteurs waarvan ik verschillende schematische tekeningen en blokdiagrammen heb gemaakt om te illustreren hoe een en ander volgens mij in elkaar stak. Ook nu nog kun je verschillende opvattingen hierover tegenkomen, wat laat zien hoe belangrijk geloofsovertuigingen zijn voor veel natuurbeschermingsbiologen, die een bijna heilig geloof in de magische werking van kwel en de daaruit voortvloeiende noodzaak tot “herstel van de natuurlijke grondwaterstromingen” hebben. Er zijn mij echter geen studies bekend, waaruit blijkt dat nu of in het verleden een aanmerkelijk deel van het boezemwater in Noordwest-Overijssel dit gebied via diepe kwelstromen moet hebben bereikt. Nu is kraggestaartjesmos in het verleden vaak aangezien voor beekstaartjesmos, dat wel, en al langer, als “kwelindicator” bekend staat. Voor kraggestaartjesmos worden in de inmiddels al wat oudere internationale mosliteratuur echter vooral vochtige kanten van steenslagwegen, onderkanten van stenen mu-

ren en oevers van sloten en beken in veenweidegebied als standplaatsen genoemd, waar ongetwijfeld water uit het aangrenzende land doorzweet en -sijpelt. Met trilveren hebben die vooral de constante hoge vochtigheidsgraad en grondwaterspiegel gemeen en misschien een zekere basenrijkdom, d.w.z. stoffen die een buffer kunnen vormen tegen verzuring. Sommige auteurs vermelden zelfs dat kraggestaartjesmos geen affiniteit met kwel heeft.

Het mag uit het voorgaande wel duidelijk zijn dat het volgens mij niet erg waarschijnlijk is dat het kraggestaartjesmos nog veel algemener is, dan nu door Van Rhijn en Damen vastgesteld. Daarbij maak ik de kanttekening dat zelfs hun klasse 5 (>5000 individuen) al gevonden kan worden op een halve vierkante decimeter! De plantjes hebben immers maar een doorsnede van minder dan een millimeter per stuk, tenzij je een zode van honderden tot duizenden planten als één klonaal individu (alle scheuten door vegetatieve voortplanting afkomstig van één en dezelfde ouderplant, zoals stekjes dat zijn) wilt rekenen. Zeker in het trilveren kan dit gemakkelijk over het hoofd gezien worden. Ik heb echter in de afgelopen jaren een paar keer in de trilveren van de vondsten rond 1970 goed gezocht, maar deze mosjes niet weer gevonden. Dat zal zeker ermee samenhangen, dat de kraggen er veel hoger in het water liggen en ook veel steviger zijn geworden. Ook de andere trilverenmossen zijn hier nogal in voorkomen achteruit gegaan. Ik heb al wel eens geopperd dat dit een gevolg kan zijn van later in het jaar maaien, zodat de zeldzame zeggen en het riet hun voedingsstoffen al ondergronds hebben geborgen. De ondergrondse delen kunnen zich dan goed ontwikkelen, waardoor de kragge verstevigd en “omhoog geduwd” wordt en vervolgens verdroogt. In de natuurbescherming wordt dit in het algemeen als een invloed van buiten beschouwd, waartegen het graven van greppeltjes, bevoeiing en eventueel eerder water inlaten zouden moeten helpen, maar volgens mij kan het geen kwaad ook nog eens goed over het maai-beheer na te denken en daar eventueel wat mee te experimenteren. Nog genoeg te doen dus!

Tekst en foto's:
Wolter Engelsman
en Rob Beijk

*Kerkuil, foto Ronald
Messemaker*

Meer dan 40 jaar kerkuilen- bescherming

Een bijzondere vogel

De kerkuil is een uitgesproken nachtdier, het is de meest nachtelijke vogel onder de uilen.

Het zou te ver gaan in dit artikel alle bijzondere eigenschappen van deze vogelsoort uitgebreid te behandelen. Daarom in het kort.

Ogen

De ogen zitten onbeweeglijk in de oogkassen.

Kop

Als de uil in een andere richting wil kijken, kan hij zijn kop 270 graden draaien

Oren

De kerkuil heeft een zeer goed ontwikkeld gehoor,

grote ooropeningen met stevige, beweeglijke huidplooien (kleppen), linker ooropening ligt 10 tot 15 graden hoger, waardoor exact de prooi gelokaliseerd kan worden.

Verenkleed

De gezichtssluijer is voorzien van stugge veertjes (soort parabool).

Veren zijn voorzien van een dons laagje, de schacht van de buitenste handpennen van fijne tandjes voor een geruisloze vlucht.

Poten

Lange poten, voor het vangen van prooi in hoge vegetatie.

Keerteen

Buitenste teen kan naar achteren gedraaid worden voor betere grip.

Eieren

Voor zo'n grote vogel heeft de kerkuil relatief kleine eieren, ook wordt weinig energie in de eieren geïnvesteerd, waardoor het aantal eieren bij een ruim voedselaanbod gemaximaliseerd kan worden.

Bescherming leidt tot herstel

In de jaren rond 1970 ging het heel slecht met de kerkuil. Men schatte toen het aantal landelijk op ongeveer 100 broedparen.

Tal van oorzaken lagen hieraan ten grondslag. Verbeterde oogstmethodes, nieuwbouw van

De kerkuil is een van de meest verspreide vogelsoorten ter wereld.

Men treft ze aan van Noord-Amerika tot in Zuid-Amerika en van Schotland tot in Zuid-Afrika, behalve in de extreem warme en koude streken zoals de Sahara en Poolstreken.

Niet alle kerkuilen zien er hetzelfde uit. Er zijn over de wereld verspreid meer dan 30 soorten, verschillend in kleur en grootte. Van bijna wit / bruin tot zelfs zwart (*Tyto tenebricosa*)

De in Nederland voorkomende kerkuil behoort tot de familie Tytonidae, geslacht en soort *Tyto alba*.

In Europa komen van de *Tyto alba* 3 ondersoorten voor nl. *Tyto alba guttata* (donkere vorm) *Tyto alba alba* (lichte vorm) en *Tyto alba ernesti* (bijna geheel wit)

Het verspreidingsgebied van de donkere vorm (*guttata*) ligt in Noord en Oost Europa.

De lichte vorm (*alba*) komt voor in het noorden van Afrika, Zuid-Europa, Frankrijk, België en Engeland. De derde ondersoort (*ernesti*) komt alleen voor op Corsica en Sardinië.

Nederland en België vormen het overlappingsgebied van de ondersoorten *Tyto alba alba* en *Tyto alba guttata*, maar daar de uilen zich niets van de grenzen aantrekken, komen in Nederland de lichte en de donkere vorm voor. Deze twee ondersoorten kruisen ook nog onderling.

(beton-)stallen, opslag van graan in silo's, dichtmaken van schuren en stallen. Sjoerd Braaksma heeft toen de eerste aanzet gegeven om tot een beschermingsplan te komen.

Johan de Jong, de Friese vogelliefhebber, biogieleraar, trok zich het lot van de kerkuil aan en zette een landelijk netwerk op. Ook was hij de oprichter van de Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland. Helaas is Johan de Jong op 7 december 2022 overleden. Hij was al lange tijd ziek, maar als hij kon, kwam hij de regionale bijeenkomsten bezoeken, evenals de certificeringsdagen voor ringers, om zijn kennis te delen.

Mede dankzij de inzet van veel vrijwilligers hangen er nu veel nestkasten, met als resul-

taat, dat in 2019 maar liefst 3853 eerste broedsels geteld werden. Het gaat goed met de kerkuil maar hij blijft kwetsbaar.

Bescherming kerkuil in Noordwest-Overijssel en oproep

In de kop van Overijssel werd rond 1980 de Kerkuilenbescherming Steenwijk e.o. "K.B.S" opgericht, die een groot aantal nestkasten in onze regio heeft opgehangen, waarvan er momenteel ruim 80 stuks gecontroleerd kunnen worden. Een topjaar was 2001 met maar liefst 61 broedparen. De laatste jaren schommelt het aantal broedparen rond de 35 broedparen. Gezien de gevorderde leeftijd van de groepsliden zijn we nog steeds op zoek naar opvolgers, die ons beschermingswerk willen overnemen.

Foto 2 Jonge kerkuilen

Foto 3 Weegen en opmeten jonge kerkuil

Foto 4 Het ringen van een jonge kerkuil

Resultaten weidevogelbeschermingsgebied Noordwesthoek 2022

Afname weidevogelstand

In 2022 werden door 9 vogelwachters bij circa 13 agrariërs 49 legfels van weidevogels beschermd. Drie vogelwachters hebben door omstandigheden de afgelopen twee jaar geen nesten kunnen beschermen, waardoor vooral het aantal beschermde nesten van Kievit en scholekster aanzienlijk lager ligt als in 2020.

Van de Kievit werden in 2022 33 nesten gevonden. Na de dramatisch afname in 2018, werden er in 2019 weer meer nesten gevonden, maar in 2020 zit het op een vergelijkbaar niveau als 2018. De afname van 2021 en 2022 wordt ten dele veroorzaakt doordat in een deelgebied de bescherming in 2021 en 2022 niet heeft kunnen plaatsvinden. Maar de algemene lijn is dat de stand van de Kievit fors is ingekrompen in het weidevogelbeschermingsgebied van de Noordwesthoek (fig.1). In dit tempo is de Kievit binnen enkele jaren vrijwel geheel verdwenen.

Van de grutto werden in 2022 11 nesten gevonden. In 2021 en 2022 zijn duidelijk meer nesten

gevonden dan de jaren daarvoor. In 2004 werden van de grutto nog 37 nesten gevonden. De soort neemt steeds verder af in het boerenland. Hopelijk kunnen we met de opleving van de laatste 2 jaar de soort de komende jaren behouden (fig.2). Van de scholekster werden in 2022 voor het eerst geen nesten gevonden. In 2005 werden er nog 40 nesten beschermd. Nu lijkt de soort verdwenen in dit gebied (fig.3). Van de tureluur werden in 2022 twee nesten gevonden, ook flink minder dan voorgaande jaren (fig. 4). Van de wulp werden ook 2 nesten gevonden; van de wilde eend werd één nest gevonden.

Predatoren

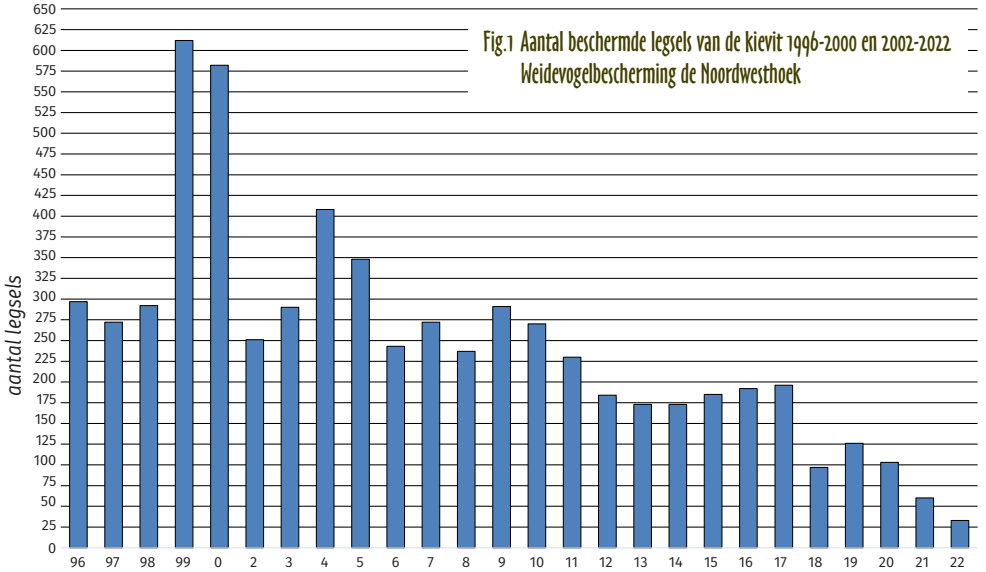
De uitkomstpercentages van de legfels van de Kievit zijn na 2013 sterk afgenomen, maar lijkt in 2022 een stuk beter (fig. 5). Vraat van legfels is de belangrijkste verliesoorzaak. Vooral vossen kunnen grote schade toebrengen aan de weidevogelstand. In de gemeente Steenwijkerland wordt daarom actief met een lichtbak op de vos gejaagd. De laatste jaren rukt ook de steenmarter op.

.....

Veel te weinig kuikens vliegvlug

In het algemeen komen er te weinig legsels uit van de Kievit. Veel weidevogelbeschermers gaven aan dat hun indruk was dat er maar weinig weidevogelkuikens vliegvlug zijn geworden.

nen) uit het te maaien perceel wegjagen. Op zich werkt deze methode goed, maar wordt nog veel te weinig toegepast. Daarnaast is het een probleem dat er vaak grote oppervlakten in één keer worden gemaaid, waar

De lage overleving van weidevogelkuikens is landelijk breed een probleem. Vooral in de kuikenfase zijn extra inspanningen nodig op het boerenland om de weidevogels te behouden. Een groot deel van de boeren geeft alle medewerking aan de weidevogelbescherming bij het ontzien van de nesten. Echter de landbouw is zo intensief geworden, dat het voor de kuikens erg moeilijk is om te overleven. Na het uitkomen van het nest hebben kuikens voedsel (vooral insecten) en dekking (tegen predatoren) nodig. Voor kuikens van de grutto is dit extra moeilijk, omdat zij in het lange gras verblijven, en daardoor ook een groot risico lopen te sneuvelen bij het maaien.

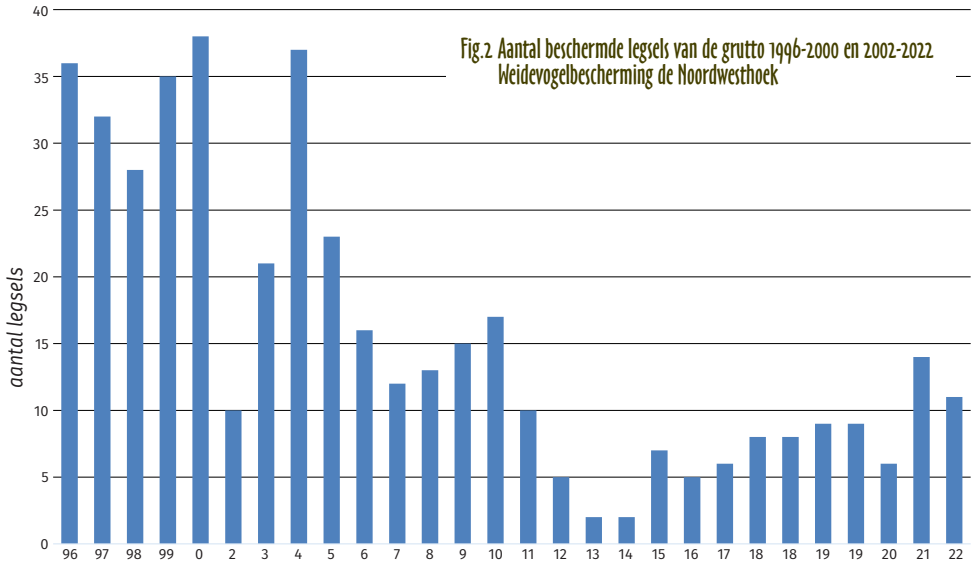
Hoe kan de overleving van grutto- en tureluurkuikens worden vergroot?

Door het plaatsen van stokken met plastic zakken (ca. 4 per ha) een dag voor het maaien, kun je gruttogezinnen (en tureluurgezinnen)

door er geen plek overblijft met langer gras, waar kuikens dekking kunnen vinden tegen predatoren. Meer gefaseerd maaien, stroken (b.v. langs sloten) laten staan, of afwisseling met beweide percelen (meer mozaïek) biedt veel betere overlevingskansen voor weidevogelkuikens. Het langere gras is zowel van belang voor voedsel voor de kuikens (insecten) als dekking tegen predatoren. Als kuikens een kaal gemaaid vlakke moeten oversteken, zijn ze een gemakkelijke prooi voor predatoren als zwarte kraai en blauwe reiger.

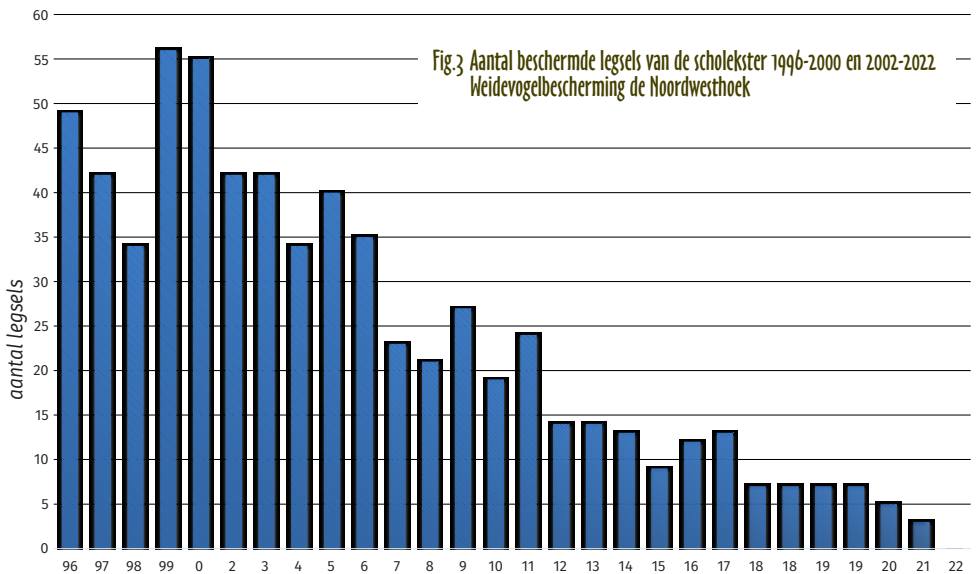
Hoe kan de overleving van kievitkuikens worden vergroot?

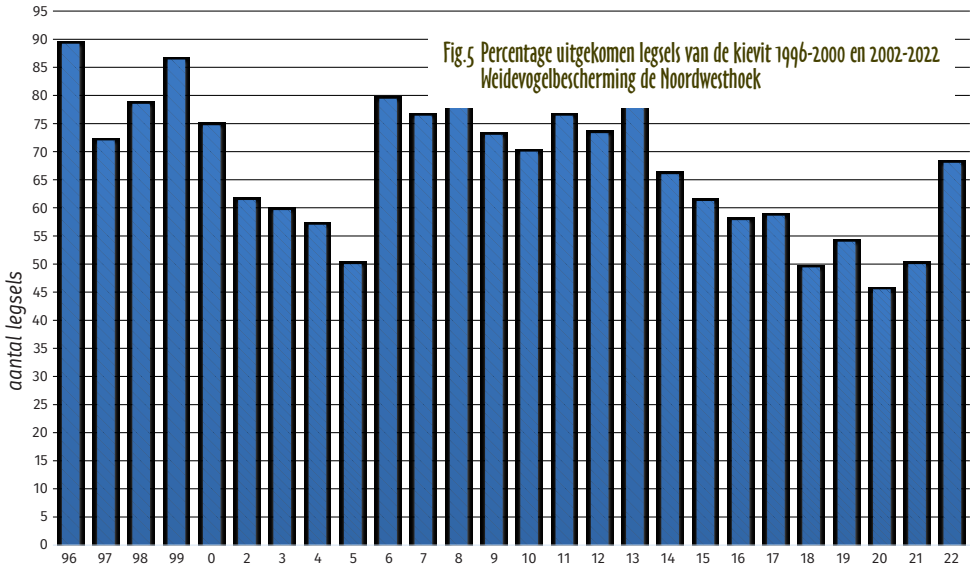
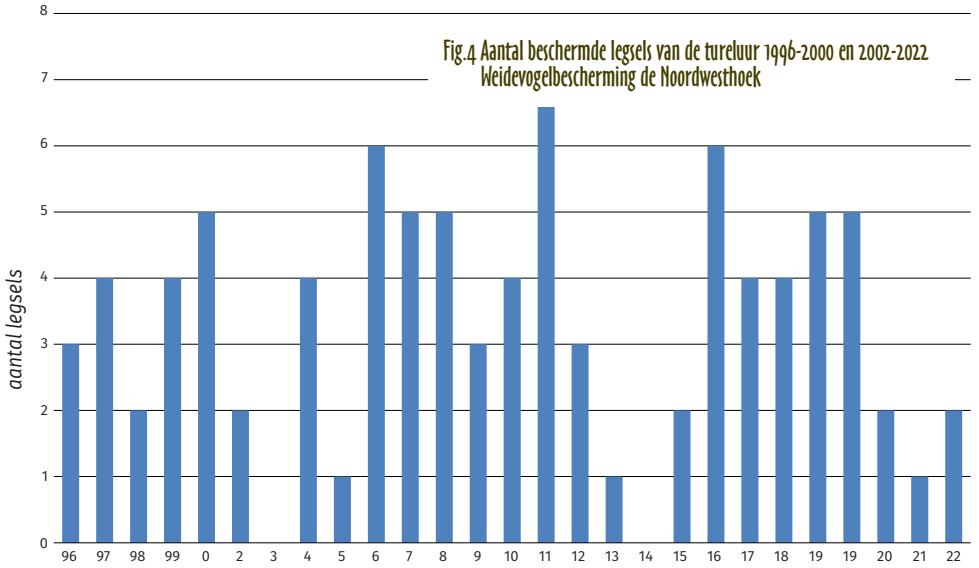
Kuikens van de Kievit gaan direct na het uitkomen van het nest naar percelen met kort gras, afgeweide percelen of blijven op maisakkers. Als het nest is uitgekomen, hebben ze daarna weinig last van het maaien. Tegenwoordig broedt het grootste deel van de

kieviten op (mais)akkers. Op maisakkers gaat echter nog veel mis. Van veel vroeg uitkomen- de kievitsnesten, worden de jonge kuikentjes ondergeploegd bij het klaarmaken van het perceel voor de mais. Hier is het goed mo-

gelijk om een dag voor de bewerking stokken met plastic zakken te plaatsen om de kuikens uit het perceel te verjagen. Dit werkt alleen als in de buurt een perceel of strook aanwezig is met half kort gras (eind april), waar ze dekking

tegen predatoren en voedsel kunnen vinden. Dit kan bijvoorbeeld een afgeweid perceel of een strook, waarop geen mais is verbouwd zijn, maar ook een schouwpad van een water-

schap zou hiervoor dienst kunnen doen.

Collectief Noordwest-Overijssel

Ook zijn er mogelijkheden om bij concen-

traties van Kieviten op een (mais)akker met het agrarisch Collectief Noordwest-Overijssel (contactpersoon Klaas Eker) of met Land-schap Overijssel contact op te nemen om tegen vergoeding extra maatregelen te nemen voor Kievitkuikens.

Conclusie

Uit de resultaten blijkt dat door de weidevogelbescherming in 2022 49 nesten zijn beschermd. Dit is flink minder dan in 2021 (81 nesten). In het algemeen ziet de ontwikkeling van de weidevogelstand er somber uit. Door de steeds verdergaande intensivering van de landbouw en de hoge predatiedruk overleven er veel te weinig nesten en kuikens, waardoor de weidevogelstand op het boerenland in de Noordwesthoek sterk terugloopt. Tureluur en scholekster

zijn al bijna verdwenen in het boerenland en met de Kievit gaat het ook hard achteruit. Voor de grutto zijn de ontwikkelingen niet veel beter. Opmerkelijk is de toename van het aantal gevonden nesten van de grutto in 2021 en 2022. Het zou mooi zijn als we dit vast kunnen houden. Weidevogelkuikens hebben dekking (veilige plek om op te groeien) en voedsel (insecten in bloemrijke graslanden) nodig om op te groeien. Extra maatregelen van boeren, weidevogelbeschermers en agrarische natuurverenigingen om de kuikenoverleving te vergroten, zijn noodzakelijk voor het voortbestaan van weidevogels op het boerenland. Daarbij zal ook de predatiedruk moeten worden verlaagd.

Commissie Weidevogelbescherming Noordwesthoek

Foto 1 - Aardappelgallen van de galwesp *Biorhiza pallida* op een zomereik

Tekst en foto's: Ben Prins

Een eik met aardappelziekte

Een eik is een veel geplaagde boom. Talloze soorten insecten maken het een eik moeilijk door de bladeren aan te vreten, de eikels aan te boren, of door bizarre groeisels te veroorzaken, die als verdikkingen van takken, als bessen aan bloemtrossen, als vervormde bladknoppen, of als zwellingen op of onder

een blad te vinden zijn. Groeisels, die soms bij honderden aan dezelfde eik voorkomen. Dit soort vervormingen, die worden veroorzaakt door bacteriën, mijten, muggen, vliegen, en vooral door vele soorten wespjes, worden gallen genoemd. Eén van de vele soorten gallen bij de eik is de aardappelgal.

Foto 2 - Oude, verweerde aardappelgal in een zomereik

Foto 3 - Wortelgallen van de aardappelgalwesp *Biorhiza pallida* foto Wim Rubers uit waarneming.nl

De aardappelgal is een grote, witte tot roze-rode gal, met een doorsnede van ongeveer 1,5 tot 4,5 centimeter, die van mei tot in augustus soms bij tientallen tussen de bladeren van de eik gevonden kan worden. Alhoewel de meeste aardappelgallen al in de herfst uit de eik zijn verdwenen en op de grond zijn gevallen, blijven er altijd wel een paar als bruin geworden, onregelmatige groeisel op de tak-

ken achter. Nog later in de winter is er van de gal niet meer over dan een bundeltje houtige urntjes, die de oorspronkelijke bewoners al maanden geleden hebben verlaten en nu een schuilplaats vormen voor allerlei kleine, overwinterende insecten.

Eigenlijk zou je deze gal beter "appelgal" kunnen noemen, omdat ze met hun roze-rode kleur meer op nog niet rijpe appeltjes lijken dan op zo'n bruine, bonkige aardknol, die ik nog nooit

in een boom heb zien hangen. Nog vreemder is het, dat deze gal als zijn officiële Nederlandse naam de "aardappelgalwesp" heeft gekregen, met als wetenschappelijke naam *Biorhiza pallida*, de naam van de galwesp, die dit vreemde groeisel heeft veroorzaakt. Net zo als bij alle andere gallen, heeft ook deze gal zelf geen officiële Nederlandse of wetenschappelijke naam! Dat ik deze veel voorkomende gal dus "aard-

Foto 4 - Gevleugelde zomergeneratie van de aardappelgalwesp *Biorhiza pallida*

appelgal” noem, zal voor de gallenspecialisten wel een gruwel zijn ...

De aardappelgalwesp heeft, zoals veel galwespjes, een ingewikkelde levenscyclus, die ik in dit verhaal in de winter laat beginnen. Bij sommige eiken bevinden zich onder de grond, soms wel tot een meter diep, een kluitje kleine kogelvormige galletjes aan de wortels. In ieder bolletje leeft één larve, allen afkomstig van dezelfde galwesp. Binnen het veilige omhulsel van de gal zuigt de larve plantensappen uit de eikenwortel, en gebruikt daarvan vooral het beetje eiwitten, dat er in voorkomt. In twee à drie jaar groeien de wittige larven langzaam uit tot oranje rode wespjes van vijf tot zes millimeter lang. Al deze wespjes zijn ongevleugelde vrouwtjes.

Rond november en december verlaten ze de wortelgal, banen zich een weg tot boven de grond, en beginnen een lange klimtocht langs de stam en takken van de eik op zoek naar kersverse roodbruine bladknopjes aan het einde van jonge takjes. Heeft een wespje een geschikt bladknopje gevonden, dan legt ze in het jonge bladweefsel, vaak in meerdere blaadjes en op meerdere plekken, verschillende eitjes. Er wordt vermoed, dat regelmatig meer dan één vijfje dezelfde bladknoppen voor hun ei-afzetting gebruiken. Daardoor zouden er in dezelfde aardappelgal larven kunnen voorkomen afkomstig van verschillende moeders. Onder invloed van chemische prikkels bij het leggen van de eitjes door de galwesp, gaan de geïnfecteerde blaadjes zwellen, en worden er saprijke weefsels als

woekeringen aangelegd, waaruit de larven hun voedsel halen. Door dezelfde chemische afscheidingen van de larven groeien de geïnfecteerde blaadjes samen uit tot een onregelmatige, sappige bol. In het centrum ervan hebben alle larven een eigen kamertje gebouwd, waarin ze binnen enkele maanden – en niet pas na jaren, zoals bij de wintergeneratie – zich tot een volwassen wesp ontwikkelen, die na het bijten van een rond gaatje in de buitenschil van de gal naar buiten klimt. In tegenstelling tot de wintergeneratie zijn alle wespjes van de zomergeneratie gevleugeld, en bestaan ze uit zowel vrouwtjes als mannetjes.

De meeste vrouwtjes van de vleugellose wintergeneratie leggen eieren, waaruit in de zomermaanden alleen vrouwtjes, of alleen mannetjes geboren zullen worden. Maar een klein percentage vrouwtjes blijkt echter zowel mannetjes als vrouwtjes voort te kunnen brengen. Zoals in de literatuur wordt vermeld en ik zelf ook heb ervaren, bevat de overgrote meerderheid van de gallen larven, die allen tot het zelfde geslacht behoren. Bij het uitkweken van aardappelgallen zal je dus zelden mannetjes en vrouwtjes uit dezelfde gal te

Foto 5 - Jonge aardappelgalwesp *Biorhiza pallida* klaar om de gal te verlaten

voorschijn zien komen. Wil je dus mannetjes en vrouwtjes uit de gallen kweken, dan ben je gedwongen uit te gaan van meerdere gallen. Dit betekent, dat de mannetjes, die meestal eerder tevoorschijn komen dan de vrouwtjes, actief op zoek moeten gaan naar een partner, die wat later op een heel andere plek in dezelfde of in een naburige eik uit de aardappelgal zal kruipen. De mannetjes hebben daarom hun vleugels hard nodig om gelokt door de soort-specifieke seksferomonen ergens in de omgeving een vrouwtje te kunnen vinden. Zonder vleugels zal dat in de wirwar van takken, waar de vrouwtjes tussen de bladeren verscholen zitten, een haast onmogelijke opgave zijn.

Omdat de mannetjes eerder uit de aardappelgal naar buiten komen, kunnen ze op zoek gaan naar gallen, waarin zich vrouwtjes bevinden. Als je een gal open maakt, waarin al bijna volgroeide poppen aanwezig zijn, dan kan je het geluk hebben, dat een net ontpopte, nog licht gekleurde volwassen wesp zich een weg

heeft gebaad naar de buitenkant van de gal, en daar een klein gaatje in de schil heeft gebeten. Onder dat gaatje blijft de wesp zitten tot de huid is gehard en volledig is uitgekleurd. Waarschijnlijk produceren de vrouwtjes al in dit stadium seksferomonen, want er is waargenomen, dat buiten op zulke gallen mannetjes al klaar zitten om de er uitkomende jonge dames van harte welkom te heten.

Na de paring gaan de drachtige, gevleugelde vrouwtjes in de buurt van de eik, waarin ze geboren zijn, op zoek naar saprijke wortels onder de grond. Hier ontstaan dan, net zoals bij de bovengrondse bladgallen, onder invloed van chemische afscheidingen van het ei-leggende vrouwtje, en later van de uitgekomen larven, de knikkervormige wortelgallen, waaruit na een paar jaar de ongevleugelde vrouwelijke wintergeneratie tevoorschijn zal komen. En daarmee is opnieuw een volgende levenscyclus voor gal en galwesp begonnen, in een eindeloze herhaling.

Ben Prins, Uffelte, ecprins@hetnet.nl

Foto 6 - Doorsnede van een aardappelgal met larven en poppen van de galwesp *Biorhiza pallida*

Eekhoorn

Eekhoorn eet hazelnoten Foto Willem-Jan Hoeffnagel

Introductie

Wie kent ze niet, die aandoenlijke en schattige eekhoorn met zijn fraaie staart. Vliegenvlug bomen en struiken in en uit, enorme sprongen makend van tak op tak. En dit alles schijnbaar moeiteloos met grote elegantie. Hierdoor hebben ze een hoge aaibaarheidsfactor.

Herkenning

De Eekhoorn (*Sciurus vulgaris*; ook wel Rode eekhoorn of Gewone eekhoorn genoemd) behoort binnen de Orde van de Knaagdieren tot de Familie van de Eekhoorns. Ze zijn 20 tot 28 centimeter lang en wegen tussen de 250 en 350 gram. Ze hebben een borstelige pluimsstaart van 15 tot 20 centimeter.

De kleur van de vacht varieert van zwart tot gelig met allerlei tinten rood en bruin daartussen. Gewoonlijk zijn ze roodbruin met een witte buikzijde. 's Winters zijn ze meer grijsig donkerbruin. Ze worden grijsachtiger naarmate ze ouder worden (wat dat betreft zijn het net mensen). Onder die dik ogende vacht gaat trouwens een best wel iel beestje schuil.

Ze hebben lange, gekromde klauwen waarmee ze makkelijk in bomen klimmen en van tak naar tak kunnen springen. Tijdens dat spreidt hij zijn ledematen waarbij de losse huid op de flanken helpt om in de lucht te blijven. De pluimstaart dient daarbij als roer. Ze kunnen ook goed zwemmen.

Habitat

Ze leven voornamelijk in uitgestrekte naaldbossen en gemengde bossen. In naaldbossen is een territorium ongeveer 2 tot 5 hectare en in tot wel meer dan 10 hectare. Ook wel in parken en tuinen. De woongebieden overlappen elkaar. In de paartijd jagen de mannetjes achter elkaar aan om het recht om te mogen paren te verwerven.

Ze hebben volwaardige bosesystemen nodig met alle bosfasen van zaailingen tot dode bomen. Versnippering van kleine bosesystemen dient vermeden te worden om bij lokaal uitsterven nieuwe kolonisatie mogelijk te maken.

Waarneming

Hoe hun aanwezigheid vast te stellen? Het is een dagdier. Ze zijn vlak na zonsopgang en vlak voor zonsondergang het actiefst. 's Winters zijn ze voornamelijk 's ochtends te zien. Er wordt geen winterslaap gehouden. Ze gaan in een soort winterrust. Dat betekent dat ze op gure dagen zich verbergen in hun nest. Op betere dagen bezoeken ze 's ochtends de verspreid liggende wintervoorraden. De achterblijvende voorraden kunnen dan weer kiemen waardoor ze op deze manier meehelpen aan de verspreiding van de zaden.

Verder zijn er steeds sporen van Eekhoorn te vinden, zoals bijvoorbeeld afgekloven denkenegels om bij de zaden te komen.

Voedsel

Ze eten met name plantaardig materiaal zoals noten, en zaden van sparren en pijnbomen. Verder worden knoppen, paddenstoelen en boomschors gegeten. Soms stappen ze over op dieren als insecten, eieren en jonge vogels. Dit laatste vermindert de aaibaarheidsfactor dan toch weer een beetje. Ze eten dagelijks ongeveer 5% van hun gewicht. Daarom leggen ze een wintervoorraad aan.

Biologie

In het wild worden ze drie tot zeven oud. Vooral in het eerste jaar is de sterfte groot. Als nest worden vaak oude nesten van andere eekhoorns gebruikt. Het nest is rond met een diameter van zo'n 30 centimeter. Nesten zijn te vinden in bomen op minstens zes meter hoogte. Ze zitten vlak bij de stam. Soms ook wel op een tak of in een holte. De buitenste zijde bestaat uit twijgen. De binnenzijde is bekleed met mossen en grassen. De grassen worden verzameld en meegenomen in een rol.

De paartijd is van januari tot maart. Na zo'n 38 dagen worden de jongen geboren (meestal tussen maart en mei). Dit op voorwaarde dat er voldoende voedsel is. Anders wordt de geboorte vertraagd van de periode juli tot en met september.

Per worp is er één tot acht jongen (gemiddeld drie). De jongen wegen dan 10 tot 15 gram. Alleen het vrouwtje zorgt voor de jongen. Na zeven tot acht weken begeven ze zich buiten het nest. Na zeven tot tien weken zijn ze gespeend en na 10 tot 16 weken zijn ze onafhankelijk. Over het algemeen zijn ze na 10 tot 12 maanden geslachtsrijp.

Bedreigingen

Vijanden zijn vooral marters, roofvogels, honden en katten. Ook is er sterfte door verhongering en auto-ongelukken. In sommige delen van Europa worden ze langzaam verdrongen door de Grijs eekhoorn. Dat is een exoot die na import in het Verenigd Koninkrijk zich over Europa verspreidt.

Ook andere import soorten eekhoorns zijn een bedreiging zoals de Roodbuikeekhoorn en de Amerikaanse voseekhoorn. Samen met de Grijs eekhoorn waren deze soorten via de dierenhandel verkrijgbaar. Door ontsnappingen kwamen ze in het wild terecht. Het bezit van deze soorten is tegenwoordig wettelijk verboden!

Verder zijn ze gevoelig voor ziektes. Dat betreft dan luizen, vlooiën en teken. Ook hondsdolheid komt voor.

Verspreiding

Ze komen het meest voor op de hogere zandgronden en ook in de duinen. De meeste waarnemingen zijn dan ook in de bosrijke gebieden van ons werkgebied.

Beheer en bescherming

Tot 2007 was de stand van de Eekhoorn redelijk stabiel. Daarna trad een negatieve trend in. Maar sinds 2014 is er weer een lichte opleving.

De Eekhoorn is in Nederland beschermd. Het is dus verboden om ze te vangen, doden, in gevangenschap te houden, te verstoren of de nesten te verstoren of te beschadigen.

Eekhoorn met gras voor de nestbekleding
Foto Willem-Jan Hoefnagel

Tekst en foto's: Philip Friskorn

Wilde zwaan volwassen

De Wilde zwaan, een elegante schoonheid

De wilde zwaan is een zeer elegante vogel met een uitgestrekt broedgebied en een schitterend geluid. In Nederland kennen we de Wilde zwaan uitsluitend als wintergast, hoewel er in Drenthe één broedgeval bekend is in 2020 (bron: Vogelbescherming). Andere broedpogingen zijn op niets uitgelopen. Helaas zien we ze de laatste jaren minder in de omgeving van De Kop, maar in het Lauwersmeergebied kun je ze nog wel spotten. De tijden dat er in Nederland rond de 7000 exemplaren overwinterden ligt ver achter ons. Mogelijk blijven ze door de opwarming van de aarde verder naar het noordoosten hangen in Denemarken en Zuid-Zweden.

Kenmerken

De wilde zwaan is volledig wit, alleen de poten zijn zwart en de snavel is helder geel met een zwarte punt. Met een lengte van rond de 1,5 meter en een spanwijdte van circa 2,5 meter is het een heel grote vogel. Onmiskenbare kenmerken die verwarring met onze inheemse knobbelzwaan, die overigens ongeveer dezelfde afmetingen heeft, uitsluiten. De wilde zwaan is verwant aan de trompetzwaan die in Noord-Amerika leeft. De grijsbruine exempla-

ren die je soms in groepjes ziet zijn onvolwassen vogels. Wilde zwanen houden van water, zowel in hun broedgebied als in hun overwinteringsgebied. Als ze na 4 jaar volwassen zijn brengen ze hun broedsel van 4 tot 6 kuikens groot aan de rand van waterpartijen. Het nest wordt ook bijna altijd in het water gebouwd. De kuikens zijn nestvlinders en zwemmen onmiddellijk uit op zoek naar eten.

Verspreidingsgebied en trekgedrag

De wilde zwaan (*Cygnus cygnus*) heeft een heel groot broedgebied wat reikt van IJsland, Oost- en Noord-Noorwegen, Midden- en Noord-Zweden, Noord-Finland, Rusland en heel Siberië tot en met het uiterste oosten in Kamtschatka. Het trekgedrag van deze uitgestrekte populatie is verschillend. De westelijke populatie, die in Scandinavië en Noord-Rusland broed trekt richting onze streken en naar de Britse eilanden, de oostelijke populatie trekt naar China, Korea en Japan. Wat betreft Japan vooral naar het eiland Hokkaido. Hokkaido met als hoofdplaats Sapporo is bekend van de Olympische winterspelen in de jaren negentig van de vorige eeuw. Het kan daar bitter koud zijn in de winter met tempe-

Wilde zwaan juveniel

Grondelende wilde zwaan

de zwanen heel lekker. De zee ten westen van Hokkaido blijft meestal ijsvrij, terwijl in het noorden de Zee van Ochotsk bij noorden of noordwesten wind gevuld wordt met drijfijjs. Ijsvrije inhammen vormen dan een geliefde slaapplek voor de wilde zwanen waar ze niets te duchten hebben van predatoren. In alle overwinteringsgebieden kun je de wilde zwaan aantreffen op weilanden en geoogste akkers, mals gras en oogstresten staan op het menu. Op open water wordt al grondelend gezocht naar diverse waterplanten en algen.

raturen tot minus 35 graden. Toch overwinteren de wilde zwanen daar in grote aantallen. Dat heeft alles te maken met het vulkanisme. Meren raken bevroren, maar de randen blijven ijsvrij door het toegestroomde warme water van vulkanische oorsprong. Door dat warme water is er op die plekken ook algengroei en zijn er waterplantjes en dat vinden de wil-

Wetenschap

Door wetenschappelijk onderzoek is men veel te weten gekomen over het trekgedrag van de wilde zwaan. Zo zijn een aantal vogels uit de Siberische populatie voorzien van een grote genummerde halsband met zender. Ik kwam er een paar tegen op Hokkaido en sprak daar een bioloog die de zwanen aan het tellen was. Hij

Groep wilde zwanen op geoogste maisakker, Drentse Aa_

vertelde dat die band er na twee jaar vanzelf af viel en dat de vogel er totaal geen last van had. De foto's die ik ervan maakte lieten een heel ander beeld zien. Een wilde zwaan die steeds probeerde de halsband met zender te verwijderen. Ieder mag hier het zijne van denken.

Ik heb in mijn leven het voorrecht gehad om

de wilde zwanen op te zoeken in hun broedgebieden in Scandinavië, in hun overwinteringsgebied op Hokkaido en vanzelfsprekend in Nederland en dat alles met mijn camera vast te leggen. Die beelden ontstaan vrijwel altijd in eenzaamheid en het is mooi dat ik die nu met velen mag delen.

Wilde zwanen met pullen, Finnmark-Noorwegen

In de vroege ochtend vallen ze in

Wilde zwaan probeert zender te verwijderen

Bijzondere waarnemingen

Ringsnaveleend

Tekst en foto: Robert Rubertus

Op 28 januari 2023 om 13:12 uur werd op de Woldlakeplas een mannetje ringsnaveleend waargenomen. De volgende dag is deze zeer zeldzame eendensoort daar ook door diverse waarnemers gezien. Daarna niet meer. De ringsnaveleend is een dwaalgast uit Noord-Amerika die in Midden-Amerika overwintert. In Ierland en op de Britse eilanden wordt de soort jaarlijks gezien, verder in Europa zeer zelden. Zoals bij vele andere soorten eenden en ganzen kunnen in gevangenschap gehouden dieren ontsnappen en zijn ze te herkennen aan het feit dat ze geringd zijn. Medewaarnemers

hebben bij dit mannetje geen ringen gezien, het kan dus een vogel zijn die uit Noord-Amerika afkomstig is, maar dat is niet zeker. Het mannetje ringsnaveleend lijkt op een mannetje kuifeend. Een belangrijk onderscheidend kenmerk is de snavel: bij de ringsnaveleend is de snavel driekleurig: leigrijs met brede zwarte punt en daartussen een witte band. Op de foto is dit goed te zien. In de jaren 2011 tot en met 2014 is regelmatig een vrouwtje ringsnaveleend waargenomen in de de Noordmanen in de Weerribben, steeds in de periode van januari tot en met april.

De zwarte zwaan, een exoot langs de Lakeweg

Tekst en fotografie: Philip Friskorn

Het was op 16 februari 2023, ik kwam terug van mijn vrijwel dagelijkse rondje Weerribben via de Lakeweg. Daar was een verrassing: bij een groep kolganzen en grauwe ganzen bevonden zich drie ongeringde zwarte zwanen. De zwarte zwaan (*Cygnus atratus*) is geen dwaalgast, maar een exoot. Net als de veel algemener voorkomende nijlgans heeft de zwarte zwaan zich gevestigd als gevolg van ontsnapte parkvogels of uit watervogelcollecties. De zwarte zwaan komt voor in Australië. Het is een geliefde parkvogel, die door zijn afkomst het hele jaar in onze streken gaat broeden. Ze leven namelijk van oorsprong alleen op het

zuidelijk halfrond. Dat scheidt blijvend verwarring bij de vogel. Ze zijn zwart met een rode snavel en witte slagpennen, die zichtbaar zijn als hij de vleugels strekt. Er is een succesvol broedgeval bekend in de Wieden waar een volwassen paar met vier jongen is waargenomen in 2013. (Bron: Vogels van het Nationaal Park Weerribben-Wieden). Mogelijk zijn de drie vogels langs de Lakeweg nakomelingen van dit koppel, wie zal het zeggen. Of je vind of deze vogel hier wel of niet thuishoort laat ik in het midden, het blijft met zijn lange hals een prachtig dier.

Keurig eensgezind in dezelfde richting

Extreem lange hals is hier goed zichtbaar

drie zwarte zwanen met kolganzen en grauwe ganzen

Excursies en lezingen

Vroege vogelzangexcursie

27 april 2023

Wandel mee met vogelexperts op Koningsdag

De traditionele vroege vogelzangexcursie is dit jaar op "De Eese".

Wandel mee door dit gevarieerde terrein onder leiding van ervaren vogelaars Henk Bergsma en Piet Hein Klip. Het is een verrassing welke vogels zich laten zien of horen. Zit het weer mee dan bestaat er een grote kans dat je de overwintersaars hoort. Denk aan de roodborst, winterkoning en verschillende soorten mezen. Ook de vogels die net uit Afrika zijn teruggekeerd kunnen hun zang laten horen, zoals de boompieper, tjiftjaf, fitis en de bonte vliegenvanger.

staartmees foto Henk Bergsma_

De vogelzang staat in deze excursie centraal. Ook zo benieuwd welke vogels zich laten horen? Wandel dan mee op Koningsdag.

Datum en tijd: Donderdag 27 april 2022 start om 7:00 uur

Verzamelen: Parkeerplaats Eeserveld, vlakbij Woldweg 4, 8337 KN De Pol

Deelname: gratis

Meer informatie: Henk Bergsma, hbergsma@hotmail.nl telefoon 0521 514097

Vogelexcursie Gaasterland

29 april 2023

Ga mee met ervaren vogelaars en zoek naar water- en weidevogels

Op zaterdag 29 april 2023 is er de jaarlijkse vogelexcursie naar water- en weidevogels in Gaasterland. Dit unieke natuurgebied met binnen- en buitendijkse polders, vergezichten met glooiend landschap door kliffen is een eldorado voor vogels.

Eind april is het tijdens de voorjaars vogeltrek een komen en gaan van vogels. Soorten zoals rietzanger, kemphaan, tureluur en grutto zijn

er te verwachten. Ook ganzen, eenden, reigerachtigen, en roofvogels komen hier veel voor. Deze auto-excursie gaat via Ossenzijl en Kuinre naar Lemmer, daarna richting de Leien, Oldemirdum, Stavoren en Warns naar de Workumer Buitenwaard. Onderweg wordt regelmatig gestopt bij diverse kijkhutten. Er is voldoende tijd de verschillende vogels te observeren en opletten voor een leuke verrassing. Zo zagen deelnemers vorig jaar een zeearend!

Neem je verrekijker en/of telescoop, laarzen en lunchpakket mee naar deze vogelexcursie.

Datum: Zaterdag 29 april 2023

Verzamelpaatsen en tijdstippen:

08.30 uur vertrek P+R station Steenwijk, De Vesting, 8331 GM Steenwijk (ingang Eesveen-seweg)

09:00 uur parkeerplaats Buitencentrum Weerribben, Hoogeweg 27 (8376 EM) Ossenzijl

Deelname: Gratis voor alle vogelliefhebbers. Meerrijders kunnen de kilometervergoeding contant voldoen aan de chauffeur.

Informatie: Albert Steenbergen, telefoon 0521-513547

grutto foto Albert Steenbergen

Luister mee naar de nachtegaal

5 mei 2023

Avondexcursie naar het Woldlakebos, Scheerwolde

Altijd al de bijzondere fabelachtige zang van de nachtegaal willen horen? Grote kans dat je hem begin mei hoort in het Woldlakebos! De nachtegaal zingt vaak luid in de avonduren, druk bezig om zijn territorium af te bakenen. Om deze vogel ook te zien heb je meer geluk nodig. Door zijn eenvoudig gekleurde verenkleed valt hij nauwelijks op. Ook zit hij het liefst in een dicht struikgewas, waardoor je hem gauw over het hoofd ziet.

Wil je deze unieke natuurervaring meemaken? Ga dan mee met ervaren vogelaar Ton Bode naar het Woldlakebos, bij Scheerwolde. De zon gaat om 21.09 uur onder, het blijft nog enige tijd licht. Aan het eind van de excursie herken je voortaan de zang van de nachtegaal. En wie weet hoor en herken je ook nog

nachtegaal, foto Willem-Jan Hoeffnagel

andere vogels.

Datum: 5 mei 2023

Tijden en vertrekpunten:

20:45 uur vertrek P+R Station Steenwijk, De Vesting ("achterzijde station", inrit via Eesveenseweg)

21:15 uur vertrek parkeerplaats Weerribben, bij de Lokkenvaart (hoek Wetering-oost met A.F. Stroinkweg).

Deelname: gratis voor iedereen, ook voor niet leden.

Informatie: Ton Bode telefoon 0521 512074

Pimpelmees foto Henk Bergsma

Wat hoor ik daar in het park Rams Woerthe?

zaterdag 13 mei 2023

Ga mee vogels kijken en luisteren

Van 6 tot en met 14 mei is het weer Nationale Vogelweek! Dit initiatief van Vogelbescherming Nederland in samenwerking met vele vogelwerkgroepen en diverse natuurorganisa-

ties biedt natuurliefhebbers de mogelijkheid om op vogelexcursie te gaan. Door het hele land worden vogelexcursies georganiseerd.

Ook in Steenwijk is er dit jaar weer een gratis vogelzangexcursie. Op zaterdag 13 mei 2023 organiseren ervaren vogelaars Henk Bergsma en Piet Hein Klip in Park Rams Woerthe een vroege vogelzangexcursie. Deze excursie is bij uitstek geschikt voor beginnende vogelaars.

Hoe herken je het geluid van een zwartkop of een tjiftjaf? Dat melodieuze liedje is dat van een roodborst of van een winterkoning? Ontdek de vele verschillende soorten mezen die in het park leven. Het geheim om vogels te leren herkennen, is vooral veel doen, samen met ervaren vogelaars.

Neem je verrekijker mee en laat je verrassen.

Datum: Zaterdag 13 mei 2022

Tijd: Start om 07.00 uur bij de hoofdingang van Park Rams Woerthe, Gasthuislaan 2, Steenwijk. De excursie duurt tot ongeveer 9:30 uur.

Deelname: Gratis voor iedereen, ook voor niet-leden.

Informatie: Piet Hein Klip, telefoon 0521-513766 of Henk Bergsma, telefoon 0521 514097

Op zoek naar insecten op de Blesdijkerheide

zaterdag 20 mei 2023

Ga mee met een ervaren natuurgids en ontdek meer op

Insecten zijn heel interessante dieren. Zo zorgen insecten voor bestuiving; zonder insecten geen fruit. Ook zijn ze dé opruimers in de natuur; ze ruimen dode dieren en uitwerpselen op. Insecten kom je overal tegen. Het is een bijzondere groep binnen het dierenrijk, zijn miljoenen jaar oud en roepen nog steeds veel vragen op. Wereldwijd zijn er miljoenen soorten. Drie dingen hebben ze altijd gemeen: ze hebben een kop, borststuk en een achterlijf. Een spin is daardoor geen insect. Maar wel een dier dat je veel tegenkomt, ook op plaatsen waar je ze liever niet aantreft.

Als je er meer over insecten en spinnen weet ga je er anders naar kijken.

Veel insecten zijn prachtig om te zien, denk aan vlinders en libellen. Ook zijn er kleurrijke kevers en wantsen. Een gevleugeld insect met geel-zwarte strepen is niet altijd een wesp. Insecten hebben verschillende verschijningsvormen in hun leven. Zo weet bijna iedereen wel dat een vlinder eerst een rups was. Maar wist je ook dat de groene wants 5 nimfen stadia kent, met steeds een andere bouw en kleurpatroon? Insecten is zo'n groep die je elke keer weer verrast, steeds ontdek je iets nieuws. En hoe beter je kijkt, hoe meer je ziet en ontdek je dat er veel meer (soorten en hoeveelheden) insecten zijn dan je dacht.

Mee met een natuurgids

Altijd al meer willen weten over insecten? Ga dan mee met een ervaren natuurgids en natuurfotograaf Willem-Jan Hoeffnagel, gespeci-

Smalle randwants, foto Willem-Jan Hoeffnagel

aliseerd in insecten. In zijn tuin telde hij meer dan 600 verschillende soorten insecten. Op 20 mei organiseert hij een insectenexcursie over de Blesdijkerheide voor iedereen die meer over insecten willen weten. Samen zoeken en proberen op naam te brengen.

Blesdijkerheide is een afwisselend gebied en wordt beheerd door Staatsbosbeheer. Het bestaat uit bossen, heidevelden en hier en daar wat open waterpartijen. Grote kans dat je verschillende soorten insecten aantreft. Denk hierbij aan vlinders en libellen maar ook wantsen, (roof)vliegen, bladwespen en zweefvliegen. Genoeg te zien en ontdekken!

Datum: 20 mei 2023

Tijd en vertrekpunt: 11:00 uur vanaf de parkeerplaats Blesdijkerheide aan de Friese Veldweg in Blesdijke.

Duur: maximaal 3 uur en neem eigen eten/drinken mee.

Deelname: gratis

Aanmelden is noodzakelijk: willem-jan@hoeffnagel-photography.nl (bij slecht weer gaat de excursie niet door, vandaar dat aanmelden nodig is).

Ontdek de flora en fauna van de Weerribben

27 mei 2023

Fiets mee met een ervaren natuurgids

Moerasbos, water en riet dat is de Weerribben.

Fiets mee samen met natuurgids Colette de Haas en ontdek wat de Weerribben nog meer te bieden heeft. Laat je verrassen door haar

verhalen over de rijke cultuurhistorie en prachtige natuur. De excursie duurt ongeveer 2 uur en er wordt 15 km gefietst. Voor jong en oud goed te doen.

Datum: 27 mei 2023

Tijd en vertrekpunt: 10:30 uur vanaf de parkeerplaats bij het Buitencentrum van Staatsbosbeheer in Ossenzijl, adres: Hoogeweg 27, 8376 EM. Graag eigen fiets meenemen.

Deelname: gratis

Aanmelden is noodzakelijk: Colette de Haas via e-mail colettedehaas@hotmail.com of 06-37302196

Tjasker, foto Colette de Haas

Ontdek de vogels van het moeras en de rietvelden

3 juni 2023

Ga mee op vogelexcursie naar de Beulakerpolder

In juni zijn een groot aantal vogels (de zomergasten) na een lange reis uit de overwinteringsgebieden weer in ons land. De vogels hebben hun territorium bezet en de mannetjes proberen met zang hun territorium te verdedigen.

Dit is hét juiste moment om samen met een gids de verschillende soorten te ontdekken en te herkennen. Op zaterdag 3 juni 2023 is er een vogelexcursie naar Beulakerpolder, een

moerasgebied met rietvelden waar bijzondere vogelsoorten voorkomen.

Wil jij ook het verschil kunnen zien en horen tussen de rietzanger en kleine karekiet. Of twijfel je tussen een snor en een sprinkhaanzanger? Ga dan mee met deze excursie. Ervaren vogelaar Marjon Wiebing probeert de verschillen duidelijk te maken. Natuurlijk is er ook aandacht voor andere soorten, zo bestaat de kans om blauwborst, baardmannetje en ijsvogel te zien en of te horen.

De excursie gaat over het fietspad dat rond de Beulakerpolder ligt (Oranje Gelderlandlaan). Als de tijd het toelaat wordt de hele route gelopen, maar bij veel waarnemingen is er de kans dat we halverwege de route terugkeren naar het startpunt. De excursie zal tot ongeveer 12.00u duren.

Datum: 3 juni 2023

Verzamelpunten en tijdstippen:

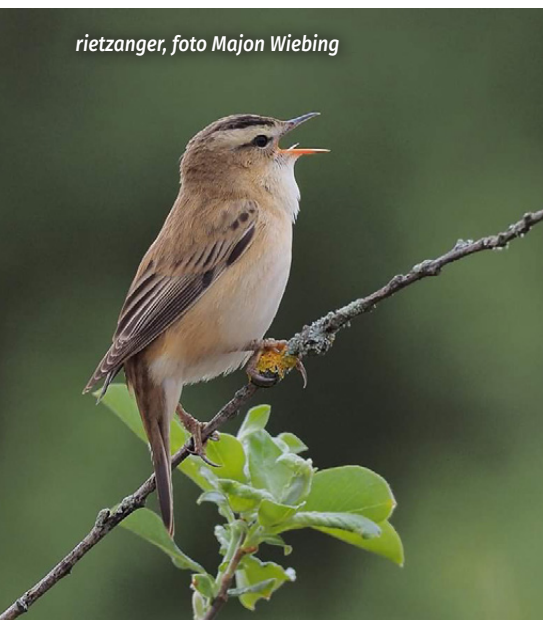
08:30 uur: P+R station Steenwijk, De Vesting, 8331 GM Steenwijk ((ingang Eesveense zijde van het station).

09:00 uur: Aan het einde van de Vosjacht, 8355 CM Giethoorn (eindpunt, voordat de weg overgaat in het fietspad Oranje Gelderlandlaan). Auto's kunnen op het keerpunt worden gedraaid en iets terug in de berm van de weg worden geparkeerd

Meer informatie en aanmelden: Marjon Wiebing, telefoon 06-38638380.

Deelname: gratis ook voor niet leden

rietzanger, foto Majon Wiebing

Hoe bijzonder is een doodgewone sloot?

11 juni 2023

Onderzoek tijdens IVN Slootjesdag het waterkwaliteit en waterleven in de sloot.

Ook dit jaar doet onze afdeling mee met de landelijke slootjesdagen. Natuurgidsen en vrijwilligers staan klaar met schepnetten, loepotjes en zoekkaarten om kinderen van 4 t/m 12 en hun (groot-) ouders alles te leren over het leven in de sloot.

Met de Slootjesdagen wil IVN Natuureducatie het waterbewustzijn vergroten. De in een sloot aanwezige waterdierpjes en planten geven aan hoe gezond het water is. Vorig jaar werden in Ossenzijl bootsmannetjes, schrijvertjes, schaatsenrijders, poelslakken, kokerjuffers en een grote spinnende watertor gesignaleerd. Deze waterdieren zijn een indicatie voor een gezonde sloot.

Wil je samen met je (klein-) kind meedoen? Dan ben je op 11 juni van harte welkom!

Voor wie: Kinderen in de leeftijd van (ongeveer) 4 tot en met 12 jaar en hun (groot-)ouders

Wanneer: Zondag 11 juni, tussen 14:00-16:00 uur.

Waar: Ossenzijl, bij Buitencentrum De Weerribben, Hogeweg 27, 8376 EM

Kosten: Helemaal niets!

Slootjesdag foto
Rian Hoogma

Natuurwandeling Duursche Waarden

Zaterdag 17 juni

Wandel mee met ervaren natuurgids Theo van de Graaf door de Duursche Waarden, een natuurgebied langs de IJssel tussen Olst en Wijhe.

Al enkele tientallen jaren geleden is men begonnen om de uiterwaarden langs de grote rivieren een meer natuurlijk uiterlijk te geven, bijvoorbeeld door oude rivierlopen te herstellen en weer oibossen te laten groeien. De Duursche Waarden was in 1989 de eerste plek waar men met deze natuurontwikkeling

begon. Het resultaat mag er zijn. Het is een prachtig gebied geworden.

De rondwandeling is 5,2 km. We starten bij het plaatsje Fortmond en lopen dan door een ruig gebied naar de verlaten steenfabriek Fortmond aan de oever van de rivier. Hier staat een uitzichttoren vanwaar je een fantastisch uitzicht hebt op de rivier en het tegenover liggende Veessen. De schoorsteen is nog geheel intact en dient als broedgelegenheid voor de slechtvalk. Dikke kans dat ze er weer broeden. Vanaf de fabriek lopen we over een onverhard pad twee kilometer pal langs de rivier. Je kunt pootjebaden als je daar zin in hebt. Op dit stuk zullen we veel echte kruisdistel zien, een plant die veel lijkt op de blauwe zeedistel. Het hele gebied is rijk aan planten. We zullen onder meer heksenmelk, smalle rolklaver, sikkellklaver, gewone agrimonie, slangenkruid en vele andere soorten aantreffen.

We steken via een zelfbedieningspontje een oude rivierloop over en lopen terug door een weelderig begroeid oibos,

langs de IJssel, foto Theo van de Graaf

waar we een bezoek brengen aan een vogelkijkhut. Wellicht zien we hier ook sporen van de bever. Tijdens een wandeling over dezelfde route op 17 juni 2019 troffen we heel wat soorten aan: 52 vogels, 7 vlinders, 9 libellen, 7 kevers en 99 soorten kruidachtige planten. Deze excursie biedt ruimte voor maximaal 12 deelnemers, dus geef je snel op!

Vertrek en verzamelplaats: om 8:00 uur van-

af P+R station Steenwijk, De Vesting, 8331 GM Steenwijk ((ingang Eesveense zijde van het station)

Aanmelden is noodzakelijk: Theo van de Graaf, per email: tvandegraaf@home.nl

We zijn pas in de tweede helft van de middag terug in Steenwijk, dus neem proviand mee voor onderweg.

Speciale libellenexcursie

Zaterdag 2 juli 2023

Kom meer te weten over deze fascinerende insectengroep in Staphorsterbos

Als je meer te weten wilt komen over de libel is er nu een uitgelezen kans je kennis te vergroten, want op zaterdag 2 juli 2023 organiseer natuurgids en libellendeskundige Arjen Lensen een libellenexcursie, speciaal voor de beginnende liefhebber.

Aan de hand van een aantal verschillende werkvormen maak je kennis met enkele veelvoorkomende soorten. Daarnaast leer je ook wat over de leefomgeving en over de interessante levenscyclus van de libel.

De excursie is in Staphorsterbos, een gevarieerd, natuurlijk bos dat wordt afgewisseld met vennen en heidevelden. Het is daarom gedurende een groot deel van het jaar de ideale leefomgeving voor de libel.

Bruine winterjuffer, foto Arjen Lensen

Het aantal deelnemers aan deze excursie beperkt is, meld je daarom snel aan!

Datum: Zaterdag 2 juli

Vertrek: 10.00 uur

Verzamelplaats is bij de kruising Schotsweg/ Koolhaarweg. De Koolhaarweg (zandpad) stukje inrijden. Na zo'n 100 meter is er aan de rechterkant een kleine parkeerplaats.

Field excursie: Circa 13.00 uur.

Deelname: Gratis voor iedereen.

Advies: Na regenachtige dagen zijn laarzen of wandelschoenen geen overbodige luxe. Bij regen en/of harde wind gaat de excursie niet door.

Aanmelden is noodzakelijk: Arjen Lensen, e-mail arjenlensen.nme@gmail.com.

Koolhaarven, foto Arjen Lensen

Besturen

KNNV Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, vereniging voor veldbiologie

KNNV Afdelingsbestuur
Postbus 171
8330 AD Steenwijk
Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v. KNNV,
afd. De Noordwesthoek Steenwijk.

Voorzitter

Ton Bode, 0521 512074
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Secretaris

Sjoerd Osinga
0521 523503
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl

Tweede secretaris

vacature

Penningmeester en ledenadministratie

vacature
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

Emile de Leeuw,
0653643469
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

vacature

Bestuurslid

Ronald van Vlijmen
0521 515772

Waarnemingen

Ton Bode,
0521 512074
ton.bode@planet.nl

IVN Vereniging voor natuureducatie en duurzaamheid

IVN Afdelingsbestuur
Postadres Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v. IVN
afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Voorzitter

Vacature

Secretaris en Ledenadministratie

Roely Luyten
Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
0521-523740 | 0611317756
IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Penningmeester

Maarten Punt
Venebosweg 2 Ossenzijl 8376 EN
0561 851393
puntmg@gmail.com

Bestuurslid

Willem-Jan Hoeffnagel
Oldemarktseweg 180
8341 SJ Steenwijkerwold
0521 857735
willem-jan@hoeffnagel-photography.nl

Bestuurslid

Ingrid Even
Lindedijk 7 8481 KH Nijetrijne
tel. 0624779425

Werkgroepen KNNV en IVN

KNNV

Vogelwerkgroep

Coördinator: vacature

Weidevogelbescherming

Ynske Ypma / 06-53763238

ynskeypma@home.nl

Plantenwerkgroep

Linde van der Burgh

lindevanderburgh@gmail.com

06 31641048

Insectenwerkgroep

Arjen Lensen / 06-29077923

arjen.nat@gmail.com

Geologiewerkgroep

Wim Brussee / 0521 516373

krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten

Rene Bons / 0521-517617

rene.bons@versatel.nl

Lezingen vacature

Waarnemer: Ton Bode

ton.bode@planet.nl

Excursies

vacature

Natuur en milieuplatform

Henk Plat / 06 23730199

henk.plat@gmail.com

Websitebeheer

Emile de Leeuw / 065 3643469

webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Website: www.knnv.nl/noordwesthoek

De Contributie en lidmaatschap

KNNV-leden € 34,50

Huisgenoten van KNNV-leden € 19,50

NWH-leden en hun huisgenoten € 17,00 (nieuwe

NWH leden niet meer mogelijk)

De contributie wordt automatisch geïnd c.q.

moet vóór 1 maart ontvangen zijn.

Opzegging schriftelijk vóór 1 november bij de

Ledenadministratie

Leden ontvangen het blad "Koppel" en het tijd-

schrift "Natura" van de landelijke KNNV

IVN

Excursies en gidsen

Lisette Schelhaas

ivnnwogidsenpr@ziggo.nl

Aanvraag excursies en gidsen:

Roely Luyten

het Eenspan 6, 8332 JG Steenwijk

IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Vogels

Albert Steenbergen / 0521 513547

albsteenbergen@hotmail.com

PR

Lisette Schelhaas

ivnnwogidsenpr@ziggo.nl

Natuurkoffers

Contactpersoon: Gerry Teurlinckx

0521 513495

gerryteu@ziggo.nl

Werkgroep Jeugdnatuurclub

De Weerribben

jeugdnatuurclubdeweerribben@gmail.com

Websitebeheer

Willem-Jan Hoeffnagel

0521 857735

webmaster.noordwest-overijssel@ivn.nl

Website:

www.ivn.nl/afdeling/noordwest-overijssel

Contributie IVN € 25,00 per jaar

Leden ontvangen het blad "Koppel" en "Mens

en Natuur", tijdschrift van het landelijk IVN

Donateur kan iedereen worden, die geen

werkend lid kan of wil zijn, maar wel het

verenigingswerk wil steunen: bijdrage € 25,00

incl. "Koppel".

Huisgenoten van leden betalen € 5,00.

Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noord-

west Overijssel: via schriftelijke opzegging bij

het IVN-secretariaat vóór 1 november van het

lopende jaar.

Retouradres: postbus 171 - 8330 AD Steenwijk

Foto Willem-Jan Hoeffnagel - Europese rode eekhoorn